

Hemşirelik Felsefesinde Paradigma Değişimi: Postmodernizm

A Paradigma Change In Nursing Philosophy: Postmodernism

Ebru ÖZCAN¹, Cansu KARADENİZ BENLİ², Seval AĞAÇDİKEN ALKAN³

¹Hemşirelik, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu
· hemebruoocan@gmail.com · ORCID > 0000-0003-2075-8516

²Hemşirelik, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Samsun
· cansu.2206@gmail.com · ORCID > 0000-0002-9944-2233

³Hemşirelik, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Samsun
· seval_mavice@hotmail.com · ORCID > 0000-0003-4368-0766

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Derleme Makalesi/Review Article

Geliş Tarihi/Received: 23 Haziran/June 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 18 Nisan/April 2023

Yıl/Year: 2023 | **Cilt – Volume:** 8 | **Sayı – Issue:** 2 | **Sayfa/Pages:** 295-306

Atıf/Cite as: Özcan, E., Karadeniz Benli, C., Ağaçdiken Alkan, S. "Hemşirelik Felsefesinde Paradigma Değişimi: Postmodernizmi" Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi 8(2), Ağustos 2023: 295-306.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Ebru ÖZCAN

HEMŞİRELİK FELSEFESİNDE PARADİGMA DEĞİŞİMİ: POSTMODERNİZM

ÖZ

Hemşirelik, bilim ve sanata dayalı ve oldukça zengin geçmişi olan bir meslektir. Geçmişten günümüze hemşireler sevgi ve şefkatle hasta bakımı vermiş ve çeşitli bakış açıları ve dönemlerden etkilenmiştir. Hemşirelik paradigması kuruluş paradigmasından uzaklaşarak bir meslek olmanın önündeki en önemli engel yaratan durum hemşireliğin hekimin yardımcısı olarak görülmesidir. Sonrasında meydana gelen bir paradigma değişikliği ile “bakım” ve “eşitlik” kavramları öne çıkmaya başlamıştır. Postmodernizm dönemi de hemşireliği etkileyen bir dönem olmuştur. Bu dönemde feminizm, yorumsama ve fenomenoloji gibi yeni kavramlar ortaya çıkmış ve hemşirelik epistemoloji ve ontolojisini de etkilemiştir. Postmodernizmle birlikte hemşireler; pozitivist paradigmayı reddetmiş, bireyler için bütüncül bakım ve bireysel güçlendirmeye odaklanmıştır. Postmodernizmin hemşirelik üzerinde olumlu ve olumsuz çeşitli yansımaları bulunmaktadır. Hemşirelerin uygulamalarını sıradanlıktan kurtarıp daha yaratıcı ve eğlenceli hale getirmesi postmodernizmin yararlı bir yansımasıdır. Postmodern düşüncenin hemşirelikteki en önemli eksikliği ise aterkil ve kapitalist sistemin hemşireler üzerindeki baskıcı etkisine duyarsız kalması ve bu konuda herhangi bir şey yapmamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Paradigması; Hemşirelik Ve Postmodernizm; Paradigma; Postmodernizm.

A PARADİGMA CHANGE IN NURSING PHILOSOPHY: POSTMODERNİZM

ABSTRACT

Nursing is a profession based on science and art and has a rich history. From past to present, nurses have given patient care with love and compassion and have been influenced by various perspectives and periods. The most important obstacle to being a profession by moving away from the establishment paradigm of the nursing paradigm is that nursing is seen as the assistant of the physician. With a paradigm change that took place afterwards, the concepts of “care” and “equality” began to come to the fore. The period of postmodernism has also been a period that affected nursing. In this period, new concepts such as feminism, hermeneutics and phenomenology emerged and affected nursing epistemology and ontology. Nurses with postmodernism; It rejected the positivist paradigm and focused on

holistic care and individual empowerment for individuals. Postmodernism has various positive and negative reflections on nursing. It is a useful reflection of postmodernism that nurses save their practices from mediocrity and make them more creative and entertaining. The most important shortcoming of postmodern thought in nursing is that it is insensitive to the oppressive effect of the patriarchal and capitalist system on nurses and does not do anything about it.

Keywords: Nursing Paradigm; Nursing And Postmodernism; Paradigm; Postmodernism.

GİRİŞ

Aydınlanma çağı sonrası modernite döneminde, insanın akıl ve bilimsel yöntemlerle doğanın, toplumun ve politikanın mutlak gerçeğini bildiği iddiası, dini otoritenin koltuğunu sarsan biyoloji ve fiziki bilimlerden ekonomi, sosyoloji ve psikolojiye yönlendiren laik bir otoritenin temelini oluşturmuştur. Postmodern teoriler hümanizm ve bilimin de dahil olduğu rasyonalist metodolojileri uygulayan modernizmin mutlak gerçeğe ulaşma isteklerini eleştirmektedirler (Fox, 2014). Postmodern anlayış olarak adlandırdığımız kavramın sanatta, medyada ve bilimde aşamalı olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Rolfe, 2006). Postmodernizmin yayılarak büyümesi modernist düşüncenin faaliyetlerini ve temel ilkelerini reddederek modernist hegomanyanın kapanmasına neden olmuştur (Silverman, 2018). Postmodernizmin etkisi yeni bir dünya görüşüne, eleştirel sosyal teori ve feminist felsefenin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Sakamoto, 2018).

Bilim tarihindeki gelişmelere paralel olarak insanların sorduğu sorular ve yanıt verme şekillerinde değişiklik olmuştur. Önceki sorular gerçekleri, tarafsızlığı, test edilebilirliği, mantığı ve teoriyi ararken, yeni sorular bireyselliğe, öze, hislere ve şu ana bakmaktadır. Postmodern terminoloji, kantitatif araştırmalardan kalitatif araştırmalara ve alternatif terapilere doğru değişim istendiğinde ya da spiritüalizme kavramına gereksinim duyulduğunda muntazam bir biçimde ortaya çıkmaktadır (O'mathúna, 2004). Bir disiplinin saygın ve kabul gören bir üyesi olabilmek için dönemin güçlü söylemlerini benimsemeleri gerektiği güdüsü ortaya çıkmaktadır. Özellikle neyin bilgiyi oluşturduğuna ve dönemin hangi yaklaşımlarının disipline uygun olduğu konusunda otoriter düşünceden etkilenilmektedir (Corry ve ark., 2019). Hemşirelik disiplini ve hemşirelik araştırmalarının postmodern bakış açısından etkilenip etkilenmediği ve nasıl bir bağlantısı olduğu bazı hemşire kuramcılar ve diğer akademisyen hemşireler tarafından incelenmiştir (Watson, 1995; Ker-mode ve Brown, 1996; Burnard, 1999). Watson diğer tüm disiplinlerde olduğu gibi hemşireliğe de postmodern bir yaklaşımın gelmesi gerektiğine inanmıştır (Watson, 1995). Lister (1991) hemşirelik modellerinin düşünmeden uygulanmasına

karşı postmodernizmi bir çare olarak görmüştür. Stevenson' a (1996) göre postmodern bir paradigmadan etkilenen uygulayıcıların bakım verirken bireylerin kendi deneyimlerinin değerli olduğunu, gerçeğe tek yönlü bir bakış açısından sıyrılıp, olayları bağlamlar içerisinde değerlendirebileceklerini ifade etmiştir. Yine Rogers postmodern kabul edilen kuramcılardan biridir. Her bireyin ve her durumun kendine özgü olduğunu, her bireyin kendi kararlarını verebilmesi gerektiğini savunmaktadır. Öyleyse hemşirelerin bu kendine özgülük temelinde yargılayıcı olmayan bir hemşirelik bakımı vermesi gerekmektedir (Burnard, 1999).

Hemşirelik üzerinde hissedilen en temel otorite tıptır. Modern tıp, bu otoritenin bilimsel sağlık bilgisinin doğruluğuna ve hastalığın nasıl tedavi edileceğine dayandığını savunmaktadır (O'mathúna, 2004). Etkilenilen her dönem farklı paradigmaların gelişmesine neden olmuş ve bu paradigmaların göreceli yararları ve uygulanabilirliği tartışılmıştır (Denzin, 2010). Bu nedenle postmodernizmin etkisiyle hemşirelikte de önemli değişimler gerçekleşmiştir (O'mathúna, 2004). Ancak bu değişimler hemşireleri, hemşirelik için uygun olmayan felsefi temelleri benimsemelerine neden olma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır (Corry ve ark., 2019). Postmodern görüşü savunanlar gerçeklik, nesnellik, kanıta dayalı uygulama, nicel araştırma ve ölçüm gibi kavramları kötü, ataerkil ve duyarsızlıkla ilişkilendirilerek modern tıp ya da modern bilime atfederken, feminizm, yorumsama, postmodern felsefe altında yapılandırılmış gerçeklik, sosyal yapı, fenomenoloji ve epistemoloji gibi yeni kavramlar oluşturmuşlardır. Postmodern eğilimlerin gelecekteki etkilerini ve hemşireliğin bu görüşten nasıl etkileneceğini anlamak için postmodernizmi kavramak gerekmektedir. Postmodernizm terminolojisinin zor oluşu bu kavrayışı güçleştirse de özellikle mevcut ve geçerli uygulamaları takip etmek ve güncel kalmak isteyen tüm hemşireler tarafından postmodernizm anlaşılmalıdır.

Bu derlemede Science Direct, PubMed, Cochrane, Springer Link, Google Akademik veri tabanlarında arama gerçekleştirilmiştir. Veri tabanlarında tarama yapılırken; "postmodernizm", "postmodernizm ve hemşirelik", "hemşirelik paradigması", "hemşirelik paradigma değişimi" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu makalede postmodernizmin hemşirelik paradigması üzerindeki etkileri incelenecektir.

Araştırmanın Soruları

Hemşirelik felsefesinde postmodernizm bir paradigma değişikliği midir?

Hemşirelik felsefesinde gerçekleşecek olan postmodernizm bakış açısının hemşirelik üzerine etkisi nelerdir?

Postmodernizm Nedir?

Doğası gereği tanımlanması zor bir kavram olan postmodernizmin bir öğretisi ya da önermeler dizisi olmadığı söylenebilir. Postmodernizm terimi 1960'lardan

bu yana oluşturulan kültürel, estetik ve felsefi alanda bir dizi teorik yaklaşımı ifade etmek için oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Watson, 1995). Daha çok mimari alanda varlığını hissettiren postmodern yaklaşım edebiyattan resme, müzikten tiyatroya pek çok alanda kendine yer bulan bir yaklaşım olmuştur. Temel ilkesi, hiçbir zaman sabit bir anlam ya da gerçeğin olmadığıdır. Gerçeğin toplumsal bir yapı, bilginin de onu algılayan ve sürekli değişime açık olan birey ile ilişkili olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Genel olarak iyi/kötü, siyah/beyaz, güzel/çirkin gibi sınıflandırmalara karşı çıkmaktadırlar (Garrett, 2016). Postmodernizm, post-yapısalcı edebiyat teorisine dayanmaktadır. Bu, bir metnin yorumlanmasının yazarla değil ancak okuyucuyla ilişkilendirilebileceği görüşünü savunmaktadır. Bir başka deyişle postmodernist düşünceyi savunanlar için Derrida'nın ne anlama geldiğini sormak anlamsızdır. Çünkü Derrida'nın metinleri ancak okuyucu bağlamında yorumlanabilmektedir. Bu da yazarların otoritesini ortadan kaldırmaktadır (O'mathúna, 2004). Öznel deneyimlere ve anlam çeşitliliğine odaklanmaları postmodernizmin tamamen kabul edilmesini ya da tümüyle reddedilmesini zorlaştırmaktadır (Burnard, 1999).

Postmodernizm, modernite ya da modernizme tepki olarak ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu nedenle postmodernizmin anlaşılabilmesi için öncelikle modernizm ya da modernite kavramlarının irdelenmesi gerekmektedir. Modern olmak, klasik temaların ve mitlerin sonsuz tekrarına sekte vurmak, kendi kültür ve toplumuna eleştirel yaklaşmak, gelenekselliği bırakıp zamanın koşullarına farklı bakış açılarıyla aşkın ve eleştirel yaklaşmaktır (Silverman, 2018). İnsanın, doğanın bir yorumcusu ya da teleskop gibi bir araçla evrenin gözlemcisi olabileceği fikri, bilim sayesinde dünyayı kontrol edebilen ve yeniden şekillendirebilen 'modern' bir dünya görüşüdür (Silverman, 2018). Modernizmle bilimsel bilginin yalnızca ampirik olarak ortaya çıkarılabileceği bir görüşü benimsenmiştir. Buna göre modernizm gözlemlenemeyen ve ampirik olarak doğrulanamayan tüm ifadeleri anlamsız kabul etmiştir. Bu nedenle etik, din, duygular veya estetik hakkındaki açıklamalar görece önemsiz olarak görülmektedir. Postmodernizm modernizmi bu anlamda eleştirmiş hatta yok saymıştır (O'mathúna, 2004; O'halloran ve ark., 2010). Modernizm genellikle on beşinci yüzyıldan 1960'lara varan bir dönemi kapsamına karşın aydınlanma çağı ile bütünleşen bir yaklaşımdır. Bu dönemde Viyana Çevresi olarak adlandırılan filozof grubu tarafından mantıksal pozitivism görüşü ortaya atılmıştır. Mantıksal Pozitivizmde bir ifadenin yalnızca deneysel olarak kanıtlanabildiği takdirde anlamlı olacağı savunulmaktadır. Gerçeği doğrulamanın tek yolu bilimsel gözlemler olarak görülmeye başlanmıştır (O'mathúna, 2004; Zardosht, 2020). Aydınlanma çağı ile birlikte insanlar akıl ve düşüncenin önemini kavramış geleneksel toplumun özelliği olan metafizik ve mistisizmin ortadan kalkmasının toplumun yararına olacağını savunmaya başlamışlardır (Aslan ve Yılmaz, 2001). Bilgi dini metinlerden ziyade akıl ve deney temelli bir yapıyla yeniden oluşturulmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise "şeylerin nedenine" ilişkin metafizik eğilimleri azalmış, "şeylerin nasılına" ilişkin olgusal olan öne çıkmıştır

(Popper, 2012). O halde modern bilimi niteleyen en önemli özellik neyin değil, nasilsin araştırılmasına dönüşmüştür.

Modernizme tepki olarak doğan postmodernizm, modernizmin 'büyük anlatılarını' reddetmektedir (Kermode ve Brown, 1996). Postmodernizm, pozitivizmin büyük anlatılarını herhangi bir alternatif sunmadan reddederken kendi varlığını da bir şekilde tehlikeye atmaktadır (O'mathúna, 2004). Meta-anlatı ya da büyük anlatı, dünyayı belli bir perspektiften açıklamaya ve aynı zamanda kendi varlığını kanıtlamaya çalışan bir anlatıdır. Bunu yaparken rasyonel ve deneysel yöntemler kullanır. Bilimde aklın neden gerekli ve önemli olduğu, neyin iyi neyin kötü olduğu, bilginin hangi yollarla elde edilebileceği gibi bazı varsayımlar yapılmaktadır. Doğüstü olayların kabul edilemeyeceği varsayımı bunlardan bir tanesidir. Modernizm bilimin, insanlığı mükemmel olana, bir ideale doğru ilerlettiğini savunurken postmodernistler bilimin, insanlığa savaş, yoksulluk ve birtakım çevresel zararlar getirdiğini savunmaktadır (O'mathúna, 2004). Bunların yanı sıra modernizm merkezileşmiş bilgi, determinizm gibi kavramları savunurken postmodernizm dağıtılmış-yayılmış bilgi, indeterminizmi savunmaktadır. Modernizmde nesne önemliken postmodernizmde özne önemlidir (Birkök, 2006).

Postmodernist düşünürler her şeyin yüzeysel olduğunu, görünenin altında her zaman başka anlamların saklı olabileceğini, dolayısıyla bir şeyin gerçek anlamını bilmemizin hiçbir zaman mümkün olmadığını savunmaktadırlar (Burnard, 1999). Soren Kierkegaard, Martin Heidegger, Friedrich Nietzsche, Marcel Duchamp, Edmund Husserl ve Ludwig Wittgenstein gibi isimler, postmodern bakış açısının habercileri; Jean-François Lyotard, Ferdinand de Saussure, Henri Lefebvre, Jacques Derrida, Guy Debord, Michel Foucault, Julia Kristeva, Jean Baudrillard, Gilles Deleuze ve Richard Rorty gibi isimler ise postmodern felsefenin en önemli temsilcileri arasında kabul edilmektedir (Bayram, 2007). Postmodernistler akli güvenilir bulmadıklarından Habermas, Lyotard, Heidegger, Derrida gibi düşünürler akli yenden inşa etmeye çalışmışlardır (Akça, 2005). Modernizmin **büyük anlatılarına, bilimin yalnızca deney ve gözlemlerle gerçekleştirilebileceğine, bilim yoluyla büyük ilerlemelerin sağlanacağı söylemlerine karşı çıkmanın yanı sıra** postmodernistler, pek çok alanda farklı görüşler ortaya atmışlardır. Burada karşımıza çıkan bir paradigma değişimidir ve bu paradigma değişimi mimari, edebiyat, resim gibi alanları etkilediği gibi hemşireliği de değişik boyutlarda etkilemiştir.

Paradigma

Fransız 'paradigme' kelimesinden gelen paradigma, gerçek dünyanın karmaşıklığı ile ilgili genel bir dünya görüşüdür (Polit ve Beck, 2010). TDK'ya göre paradigma; belirli bir alanda çalışan bilim insanlarının paylaştığı ortak değerler ve anlayışlar dizisidir. Bıçakçı'ya göre "Paradigma, bireyin iç ve dış dünyasını yorumlama, algılama ve bilme süreçleriyle ilgili tüm etkenlerin yarattığı örgütlü ve dina-

mik düşünsel sistem, düzenektir. Edindiğimiz paradigmlar bizim yaşam biçimimizi oluşturmaktadır. Paradigmlarımızın etkin ve kaliteli olması da bizim yaşam kalitemizin yüksek olmasını sağlamaktadır” (Bıçakçı, 2006). Kuhn’a göre paradigma; doğayı sorgulayarak doğada bir ilişkiler bütünü elde edebilmek için gerekli tüm inançları, kuralları, değerleri, kuramsal veya deneysel amaçları da kapsayan kabul görmüş bir modeldir (Kuhn, 2019). Buradan yola çıktığımızda paradigmlar bireyin çevresini algılama, yorumlama ve verilen değere göre davranma konusundaki temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bilim insanı sahip olduğu paradigmanın çerçevesinden olguları yorumlar ve her an bu paradigmayı değiştirebilir. Kuhn pozitivistlerin savunduğu kuramsal çerçeveyi kabul etmez. Bilim insanlarının kuram ile değil paradigma ile çalıştığını savunur (Sönmez, 2013; Kuhn, 2019). Kuhn bilimsel bilginin bir topluluğun ortak malı ya da bir hiç olduğunu ve bunu anlamak için bu bilgiyi üreten ve kullanan çevrelerin kendilerine özgü özelliklerini bilmek zorunda olduğumuzu savunur (Sönmez, 2013; Kuhn, 2019). Kuhn bilim tarihinde bilimsel gelişmeyi; Paradigma öncesi dönem, Olağan bilim dönemi, Bunalımlar, Bilimsel devrim ve Tekrar olağan bilim dönemi olmak üzere 5 aşamada değerlendirmiştir.

Paradigmlar bireyin davranışlarını yönlendirdikleri oranda mesleki ve toplumsal olayları etkilemekte, bir mesleğin gerek toplumsal imajını gerek dünyadaki yerini ve aynı meslek grubunun tavırlarını yansıtmaktadır (Ozkan ve Akduran, 2014). Bir bilim insanı, ne doğrulama/yanlışlama ile uğraşır, ne de konulara eleştiri odaklı yaklaşır. Yalnızca paradigma tarafından üretilmiş olan kalıbı doğanın farklı alanlarına uygulayarak çoğaltmaya çalışır (Özsoy, 2018). Bilim anlayışı olarak da ifade edilebilen paradigma, bilimin ne olması gerektiği ve bilimsel bilgiye nasıl ulaşılabileceğini gösteren bir yol haritasıdır ve bir dizi varlık felsefesi (ontolojik), bilgi felsefesi (epistemolojik) ve yöntem bilimi (metodolojik)’ne dayanır (Ozkan ve Akduran, 2014). Kuhn bir paradigmanın kurulması ve bu sayede daha uzmanlaşmış araştırma yapılabilmesini, herhangi bir bilimsel dalın gelişmesinde olgunlaşmanın göstergesi olarak değerlendirmiştir (Kuhn, 2019).

Hemşirelikte Paradigma

Hemşirelik mesleğinin gelişimine bakıldığında kutsallık ve alturizm paradigmlarının hâkim olduğu dönemlerden bilimsel kanıtlara dayalı uygulama ve çalışma koşullarıyla ilgili yasal hakların elde edilmesi ile ilgili paradigmlar oluşturma konusunda önemli çabalar gösterildiği ve bu yönde bir paradigma kayması olduğu görülmektedir. Özellikle 20. yüzyılda hızlıca değişen bu paradigma ile hastaneye gelen bireylerin müşteri olarak görülmesi ve sağlığın ekonomik kazanç yönünün ön planda olmasına karşın hemşirelik, bireyi tüm yönleriyle ele alan holistik bir paradigmanın benimsenerek sağlık bakımının ticarileştirilmesinden uzak kalmak istemiştir (Ozkan ve Akduran, 2018).

Hemşirelik bilimi bir binaya benzetildiğinde, hemşireliğin etkilendiği paradigma binanın temelini oluştururken, kavramsal modeller binanın dış, teoriler iç duvarlarını simgeler. Soyut teoriyi hemşirelik bilgisine bağlayan, hemşirelik gözlem ve uygulamalarını karakterize eden ise betondur (Duff, 2011). Hemşirelik kuramcısı olan Newman tüm hastaların yaşamlarını önemli görmek ve onlara saygı duymanın hemşirelikte bir paradigma değişikliği gerektirdiğine inanmaktaydı. (Parker ve Smith, 2010). Newman'ın teorisinde insan, çevre ve sağlık üzerine odaklanılmıştır. Buna göre en uygun metaparadigma önermesi, insanın sağlık deneyimlerinin çevre bağlamında düzenlenmesidir (Fawcett, 2006). Newman, bireyin sağlığı deneyimlemedeki bakımın hemşireliğin odak noktası olduğunu belirterek bu odağında disiplinin metaparadigması olduğunu ifade etmiştir (Alligood, 2014). Hemşirelikte postmodernizmin etkileri Rogers, Watson, Newman gibi kuramcılarının üzerinde görülmektedir. Onlar da Kuhn, Derrida, Foucault gibi postmodernist bilim insanları ile Heidegger, Husserl gibi felsefecilerden etkilenmişlerdir.

Postmodernizm ve Hemşirelik

İnsanların sordukları sorular ve sorulara yanıt verme biçimleri sürekli değişiklik göstermektedir. Önceki sorular bilimsel gerçekleri, nesnelliği, mantık ve teoriyi sorgularken günümüzdeki sorular görünenin arkasına, duygulara, bireye ve hissettiklerine odaklanmaktadır. Büyük ölçüde postmodernizmin etkisiyle hemşirelikte de bu değişimler gözlenmektedir (O'mathúna, 2004). Bazı hemşire teorisyenler tarafından postmodernizm hemşirelik mesleğinin sanata dönüşmesi için bir fırsat olarak görülmüştür (Watson, 1995; Burnard, 1999). Watson (1995) postmodernizm ile birlikte hemşireliğin diğer akılcı yaklaşımlara karşın daha estetik, anlamda farklılık taşıyan bir sanata ya da ideal olana yaklaşacağını, kalıp yargılardan otantik olana, sayılardan metne, görünenin altındaki anlama doğru kayacağını savunmuştur (Watson, 1995). Parsons ise (1994), postmodernizm ile birlikte bireylerin herhangi bir paradigma ya da otoritenin etkisinde kalmadan daha özgün olacaklarını ifade etmiştir (Parsons, 1994). Pek çok teorisyen hemşirelik araştırmalarında, deneyimlerin ve gerçeğin göreceli yapısının önemini, postmodernizm ile birlikte vurgulanacağı görüşünü savunmuşlardır (Kermode ve Brown, 1996). Hemşireler ötekileştirilmiş gruplara öncelik vermeye çalışırken nitel araştırma yöntemlerine odaklanmışlardır. Bunu yaparken de postmodern düşüncüyü benimseyen hemşireler pozitivist paradigmayı tümüyle reddetme eğilimi göstermişlerdir. Ancak bu durum hemşirelik bilgi ve uygulamalarını sınırlayan bir durumdur (O'mathúna, 2004). Hemşirelik bilim ve sanattan oluşan bir disiplindir. Pozitivist paradigma hemşireliğin bilim yönünü besleyip geliştirirken, hemşireliğin sanat yönü ise postmodern paradigma ile ortaya konabilmektedir (Alligood, 2014).

Watson (1995), diğer tüm disiplinlerde olduğu gibi hemşirelerin de postmodernizmi benimsemeleri gerektiğini, benimsemediklerinde hemşirelerin tıbbi sisteme

hizmet etmekten öteye geçemeyeceklerini savunmuştur. Watson (1995) “postmodern paradigmayı” hemşirelik mesleğinin, tarihsel köklerine döndürmenin ve katı rasyonalist yaklaşımlardan uzaklaşmanın bir yolu olarak görmektedir. Watson nihilistik bir sonuca vararak, gerçekliği bilmenin, olmanın ve deneyimlemenin tek bir yolu olmadığını ileri sürmektedir. Watson, hemşireliğin ‘katı bir rasyonalist’ görüşten ‘belirsizlik, şiirsel, estetik ve hayali’ değerlere, yorumlamaya ve nihayetinde hemşireliğin ‘en eski’ şifa bilgisine doğru ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır (Watson, 1995). Watson’ın yanı sıra Rogers ve Newman, bireyin maddeselliğinin ötesindeki model ve enerji alanlarının önemini vurgulamış, modernitenin getirdiği hasta-sağlıklı, farkında-farkında değil gibi ikilemlerin postmodernizmin söylemlerinde anlam bulduğunu ifade etmişlerdir.

Hemşirelik, epistemolojisi ve uygulamaları ile tıpla ilişkili olduğu kabul görmüş bir disiplindir. Postmodernizmin bilimsel nesnelliği reddetmesi, araştırmalar ve söylemlerdeki, farklılıklara önem vermesi hemşireler tarafından ilgi ile karşılanmıştır. Postmodernizmin etkilerinin hemşirelik uygulamalarına karşın daha çok hemşirelik literatüründeki epistemolojide ortaya çıktığı görülmektedir. Postmodernizmin hemşirelik epistemolojisi üzerindeki genel yansımalarına bakıldığında (Kermode ve Brown, 1996);

- Hemşirelik bilgisinin oluşumunda, yapılandırılmış nesnelğin de en az öznellik kadar geçici olduğunu göz ardı eden pozitivist paradigmayı reddetmesi,
- Hemşirelik model ve metaparadigmalarını reddetmesi,
- Hemşirelik fenomenleri için çoklu tanımlamalara olanak sağlayan yorumlayıcı araştırmalara vurgu yapması,
- Bireyler için bütüncül bakım ve bireysel güçlendirmeye odaklanması,
- Günlük yaşam ve sıradanlığı vurgulaması,
- Nesnelliği azaltarak özneler arasılığı vurgulaması olarak görülmektedir.

Postmodernist Yaklaşımın Hemşireliğin Ontolojisi ve Epistemolojisi Üzerindeki Olumsuz Yansımaları

Hemşireler cinsiyetleri, çalışma koşulları, tıpla ilgili rahatsız edici statüleri, ataerkil ve kapitalist sistem açısından dezavantajlı konumdadırlar (O’mathúna, 2004). Postmodern düşüncenin hemşirelikteki en önemli eksikliği ataerkil ve kapitalist sistemin hemşireler üzerindeki baskıcı etkisine duyarsız kalması ve bu konuda herhangi bir şey yapmamasıdır. Bireyselliğe vurgu yaparak bu baskıcı sistemlerin daha da belirginleşmesine katkıda bulunmaktadır (Kermode ve Brown, 1996). Postmodernizm, hemşirelikteki bazı kavramların yeniden tanımlanmasını

desteklemektedir. Holizm kavramı buna örnek olarak verilebilir. Holizm, bir bütünü oluşturabilmek için parçaların sentezlenmesi anlamına gelmektedir. Rogers gibi bazı bilim insanları bir bütünün parçalarının toplamından fazlası olduğunu ve holizmin bireysel özerkliğe katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Bütünü oluştururken anahtar nokta mutlaka parçalar arasında uyumun sağlanması gerekliliğidir (Griffin, 1993). Holizm yalnızca bireye ve çevreye indirgenebilecek bir kavram olarak algılanmamalıdır. Rogers, insan ve çevreyi bir enerji alanı içerisinde bütünleşik ve aktif bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında ‘holizm’ modern ve pozitivist düşüncede büyük anlatıları simgeleyen bir yapıdır. Ancak postmodernist düşünce ile birlikte holizm kavramı hemşirelikte bireyselleştirilmiş bakıma ve genişletilen hemşirelik rollerine vurgu yapmak amacıyla kullanılmış bu da kavramın gücünü yitirmesine ve sağlığın sosyal ve politik belirleyicilerinin görünmez kalmasına neden olmuştur (Kermode ve Brown, 1996). Burada önemli olan ayrıntı bireyselleştirilmiş bakıma odaklanırken sağlığın sosyal ve politik belirleyicilerinin göz ardı edilmemesidir. Gortner (1993), postmodernist yaklaşımı benimseyen hemşirelerin pozitivism ve ampirizmi yanlış değerlendirerek tümüyle reddetmelerinden duyduğu endişeyi ifade etmiştir (Aşı reddi gibi). Postmodern yaklaşım ampirist yaklaşımı reddetmektedir. Ancak Gortner ampirist olmayan bilim ve felsefenin, bilimin gelişmesini ampirisizmden daha çok kısıtlayacağını savunmaktadır (Gortner, 1993).

Postmodernizm hemşirelik araştırmalarına da belli sınırlamalar getirmiştir. Postmodernist yaklaşımın benimsendiği yorumlayıcı (nitel) bilimsel hemşirelik araştırmaları, teori üretimine ve teorik yapıların birey ve deneyimlerinin dışında oluşmasına olanak tanımaz. Çünkü deneyimler benzersizdir, herhangi bir genelleme yapılamaz ve bir teori üretilemez. Bu tür araştırmalarda kavramlar sınırlandırılmış ve bağlamsaldır. Ancak tüm nitel araştırmalar postmodern yaklaşım kapsamında kabul edilemeyeceğinden bu eleştiriyi tümüyle nitel araştırmalara genellemek doğru olmamaktadır. Bazı nitel araştırmalar postmodern paradigmaya uygun yapılırken bazıları pozitivist paradigmaya uygun yapılmaktadır. Aralarındaki fark pozitivist paradigmada tanımlama yapılması ve bir teori oluşturma çabasının olmasıdır (Kermode ve Brown, 2013). Reed (1995), postmodern paradigmanın eleştirel yönünün hemşirelik epistemolojisini oluşturmak için yeterli olmadığını çünkü güçlü eleştiri için evrensel bir temele dayanmanın gerektiğini savunmaktadır. Postmodernizm, hemşireliğe özgü bilgi birikimi oluşturmak ve yasal endişeleri giderecek bir epistemoloji isteyen hemşireler arasında kendine önemli bir yer bulmuştur. Bununla birlikte postmodern yaklaşımın, hemşireler için politik ve epistemolojik olarak bir durağanlık getireceği düşünülmektedir. Hemşireler yaşamda çok derinlere nüfuz eden büyük anlatıların postmodern düşünceye rağmen var olmaya devam edeceğinin farkına varmalıdır. Ayrıca postmodernizmin en önemli ilkeleri olan görecelilik ve gerçeğe şüphe ile yaklaşma, bireylerin daha iyi bir geleceğe ve toplumsal sorunların çözümlenebileceğine güvenmelerini olanaksız kılmaktadır (Kermode ve Brown, 1996).

SONUÇ

Postmodernizm yaklaşımı hemşirelik literatüründe kendine önemli bir yer edinmiştir. Veri toplama ve verileri yorumlama yöntem ve prosedürleri olarak postmodernist yaklaşımlar bazı alanlarda kullanışlı bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte alternatif terapiler, spiritüalite, göreceli etik, nitel araştırmalar söz konusu olduğunda postmodernizm hemşirelik mesleğinde varlığını açıkça hissettirmektedir. Postmodernizmin hemşirelik mesleğine olumlu yansımaları arasında (Holmes ve Warelow, 2000; Zardosht, 2020);

- Hemşirelerin ve hastaların sezgi ve deneyimlerine önem vererek hemşirelerin ve hemşirelik uygulamalarının iyileştirilmesini sağlaması,
- Hemşirelerin uygulamalarını sıradanlıktan kurtarıp daha yaratıcı ve eğlenceli hale getirmesi,
- Hastalık ve sağlık kavramlarını geleneksel anlamlarından ayırarak hemşirelerin bakım ve tedavi rollerinde farklılık yaratması,
- Hemşirelik bakımına kültürel ve bireysel farklılıklara saygı, gerçeğin veya gerçekliğin göreceliği, yapıcı söylem ve farklı sesleri duyabilme farkındalığı katması,
- Hemşireleri, yalnızca disiplinler arasındaki geleneksel bağların değil, hemşire olan olmayan, hasta olan olmayan tüm bireyler arasındaki geleneksel bağların ötesine geçmeye teşvik etmesi yer almaktadır.

Tüm bunların yanı sıra postmodern paradigmanın tüm öğretilerini kabul etmek hemşirelik biliminin ilerlemesinde önemli bir engel oluşturabilir. Postmodern görüşü benimseyen ya da benimsemeyen hemşirelerin, bireylerin fiziksel alanları ile de ilgilenmeleri gerekmektedir. Çünkü öznel deneyimler kadar biyokimyasallar da bireylerin hareketlerini ve kendilerini nasıl hissettiklerini etkilemektedir. Fiziksel ve kimyasal etkileşimlerin sonuçlarını anlamlandırabilmek için hemşireler bilimsel verileri göz ardı etmemelidir. Aksi takdirde tümüyle postmodern yaklaşımı benimseyen hemşireler, bilimsel bilgilerin önemini küçümseme eğilimi gösterdiklerinde bakım olumsuz etkilenecektir (O'mathúna, 2004).

Genel olarak bakıldığında postmodern yaklaşımın hemşireliğin temel sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Buna çözüm olarak, hemşireler kavramların ötesine geçebilmeli, araştırma sonuçlarından tanımlayıcı ve öngörücü ilkeler üreterek hemşirelik bilgisine katkı sağlamalıdır. Ayrıca hemşireler postmodern yaklaşımın çözüm getirmediği ataerkil ve kapitalist sistemin farkında olmalı, farklı paradigmalara sahip bilim grupları ile multidisipliner olarak çalışarak hemşirelik bilgisini derinleştirmelidir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Yazar Katkısı

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): EÖ(%30), CKB(%30), SAA(%40)

Veri Toplanması (Data Acquisition): EÖ(%50), CKB (%50)

Veri Analizi (Data Analysis): EÖ(%50), CKB(%50)

Makalenin Yazımı (Writing Up): EÖ(%60), CKB(%40)

Makale Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): EÖ(%60), CKB(%40)

KAYNAKLAR

- Akça, G. (2005). Modernden postmoderne kültür ve kimlik. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 1-24.
- Alligood, M.R. (2014). Nursing Theorists and Their Work, 8th Edition, Elsevier, 378-392.
- Aslan, S., Yılmaz, A. (2001). Modernizme bir başkaldırı projesi olarak postmodernizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(2), 93-108.
- Bayram, Y. (2007). Postmodernizm üzerine. Baykara, C. 5, s.37-39.
- Bıçakçı, U. Paradigma ve yaşam kalitesi. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 2006; 1-2.
- Birkök, M.C. (2006). From modernism to post-modernism: New problems. Journal of Human Sciences, 1(1).
- Burnard, P. (1999). Carl Rogers and postmodernism: Challenges in nursing and health sciences. Nursing & Health Sciences, 1(4), 241-247.
- Corry, M., Porter, S., McKenna, H. (2019). The redundancy of positivism as a paradigm for nursing research. Nursing Philosophy, 20(1), e12230.
- Denzin, N.K. (2010). Moments, mixed methods, and paradigm dialogs. Qualitative Inquiry, 16(6), 419-427. <https://doi.org/10.1177/1077800410364608>.
- Duff, E. (2011). Relating the nursing paradigm to practice: a teaching strategy. IJNES, 8(1). doi:10.2202/1548-923X.2076.
- Fawcett, J. (2006). Contemporary nursing knowledge: Analysis and evaluation of nursing models and theories. Philadelphia: F. A. Davis.
- Fox, N.J. (2014). Poststructuralism and postmodernism. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Health, Illness, Behavior, and Society, 1855-1860.
- Garrett, B.M. (2016). New sophistry: Self-deception in the nursing academy. Nursing Philosophy, 17(3), 182-193.
- Glazer, S. (2001). Therapeutic touch and postmodernism in nursing. Nursing Philosophy, 2(3), 196-212.
- Gortner, S. (1993). Nursing's syntax revisited: a critique of philosophies said to influence nursing theories. Znt. J. Nurs. Stud. 30(6), 477-488.
- Griffin, A. (1993). Holism in nursing: its meaning and value. British Journal of Nursing, 2(6), 310-312.
- Holmes, C.A, Warelou, P.J. (2000). Some implications of postmodernism for nursing theory, research, and practice. Canadian Journal of Nursing Research Archive, 32(2), s.89-101.
- Kermode, S., Brown, C. (1996). The postmodernist hoax and its effects on nursing. International Journal of Nursing Studies, 33(4), 375-384.
- Kuhn, T. (2019). The structure of scientific revolutions. (Çev. Kayaş, N). 10. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Lister, P. (1991) Approaching models of nursing from a postmodern perspective. Journal of Advanced Nursing, 16, 206- 212.
- O'halloran, P., Porter, S., Blackwood, B. (2010). Evidence based practice and its critics: what is a nurse manager to do?. Journal of Nursing Management, 18(1), 90-95.
- O'mathúna, D.P. (2004). Postmodernism & Nursing: After the Honeymoon. Journal of Christian Nursing, 21(3), 4-11.

- Ozkan, H.A., Akduran, F. (2014). Importance of paradigms in nursing/Hemşirelikte paradigmaların onemi. *Journal of Education and Research in Nursing*, 11(2), 3-6.
- Özsoy, S. (2018). Popper ve Kuhn Arasında: Imre Lakatos ve bilimsel metodoloji için yeni bir öneri. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (30), 209-223.
- Parker, E.M., Smith, M.C. (2010). *Nursing Theories Nursing Practice*. Philadelphia, F.A.David Company, Third Edition.
- Parsons, C. (1994). The impact of postmodernism on research methodology. *Nurs. Inquiry*, 2,22-28.
- Polit, D.F., Beck, C.T. (2010). *Nursing Research&Principles of Methods*. 7th Edition, Philadelphia, Wolters Kluver-Lippincott Williams & Wilkins.
- Popper Karl, R., (2012). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, (çev.: İlknur Aka - İbrahim Turan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.55.
- Reed, P. (1995). A treatise on nursing knowledge development for the 21st century: beyond postmodernism. *Adv. Nurs. Sci.* 17(3), 70-80.
- Rolfe, G. (2006). Judgements without rules: Towards a postmodern ironist concept of research validity. *Nursing Inquiry*, 13(1), 7-15.
- Sakamoto, M.L. (2018). Nursing knowledge: A middle ground exploration. *Nursing Philosophy*, 19(3), e12209.
- Silverman, H.J. (2018). *Postmodernism: Philosophy and the arts*. Taylor & Francis Group. New York.
- Sönmez, V. (2013). *Bilim Felsefesi*. 3. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Stevenson, R. (1996). *A Postmodern Reader* ed. by Joseph Natoli and Linda Hutcheon. *ESC: English Studies in Canada*, 22(1), 119-122.
- Watson, J. (1995). Postmodernism and knowledge development in nursing. *Nursing Science Quarterly*, 8(2), 60-64.
- Zardosht, R. (2020). Nursing Care and Postmodernism. *Future of Medical Education Journal*, 10(2).